

TURISTIČKA VALORIZACIJA HIDROGRAFSKIH OBJAKATA NA PODRUČJU BEOGRADSKIH PRIGRADSKIH OPŠTINA

dr Radomir Stojanović¹; dr Milan Novović²

¹ Visoka škola strukovnih studija Užice, SRBIJA, radomir.stojanovic@vpts.edu.rs

² Visoka poslovna škola strukovnih studija “Čačak”, SRBIJA, novovic.milan@gmail.com

***Sažetak:** Beogradske prigradske opštine (njih sedam) poseduju značajna prirodna bogatstva koja mogu da se iskoriste u turističke svrhe. Pored ostalih prirodnih elemenata, posebno značajan potencijal predstavljaju hidrografski objekti. Rad je, upravo, posvećen proučavanju hidrografskih potencijala, kao što su: reke, jezera, termomineralni izvori, rečna ostrva, kanali, bare i močvare. Cilj rada je da ukaže na značaj ovih objekata za dalji rast i razvoj turističke delatnosti na posmatranom području. Da bi se došlo do kompletnije slike turističkog vrednovanja hidrografskih objekata, pored ostalog, korišćeno je anketno istraživanje o turističkim sadržajima beogradskih prigradskih opština. Rezultati ovih istraživanja mogu biti od koristi ne samo turističkim upravljačkim strukturama ovih opština, nego i turističkoj organizaciji Grada Beograda.*

***Ključne reči:** Beogradske prigradske opštine, hidrografski objekti, turistička valorizacija*

TOURISM VALORISATION OF HYDROGRAPHIC FACILITIES WITHIN THE AREA OF BELGRADE SUBURBAN MUNICIPALITIES

Radomir Stojanović¹, PhD; Milan Novović², PhD

¹ College of Applied Sciences Užice, Užice, SERBIA, radomir.stojanovic@vpts.edu.rs

² Business College of Applied Studies “Čačak”, SERBIA, novovic.milan@gmail.com

***Abstract:** The suburban municipalities of Belgrade (seven municipalities) can boast outstanding natural beauty that could be used for tourism-related purposes. Among natural elements, hydrographic resources have the greatest potential. Therefore, this paper is devoted to the study of hydrographic potential, such as rivers, lakes, thermal and mineral springs, river islands, canals, ponds and wetlands. Its aim is to highlight the importance of these resources for further development and growth of tourism activity within the observed area. In order to obtain a clearer image of the tourism valorization of hydrographic potential, a survey about tourism attractions in Belgrade suburban municipalities has been conducted. The results of the research could be beneficial both to tourism authorities and the Tourism Organization of the City of Belgrade.*

***Keywords:** Belgrade suburban municipalities, hydrographic potential, tourism valorisation*

1. UVOD

Teritoriju Grada Beograda čini 17 opština. Iako sve one imaju status gradske opštine (GO), ipak mogu da se grupišu u dve celine: deset opština koje obuhvataju uže i šire gradsko jezgro (Stari Grad, Savski Venac, Vračar, Voždovac, Zvezdara, Čukarica, Rakovica, Palilula, Zemun i Novi Beograd) i preostalih sedam koje ih okružuju sa istočne, južne i zapadne strane, kao što to prikazuje slika broj 1. To su tzv. rubne odnosno prigradske opštine i tema su ovog rada - Barajevo, Grocka, Lazarevac, Mladenovac, Obrenovac, Sopot i Surčin (u daljem tekstu: BPO). Sa stanovišta savremenog turizma i zahteva nosilaca turističke tražnje, područje BPO ima značajne resurse (komparativna prednost)

po kojima ne zaostaje za konkurentskim destinacijama. Dovoljno je izdvojiti samo hidrografske resurse, pre svega dve velike međunarodne reke Savu i Dunav, banju Selters, brojne termomineralne izvore, više prirodnih i veštačkih jezera, rečna ostrva i dr. Očigledno je da BPO raspolaže sa adekvatnim sadržajima pogodnim za različite vidove turizma vezanih za vodu, ali je glavni nedostatak neefikasno korišćenje tih resursa o čemu detaljno govore naredna poglavlja.

Slika1: Položaj beogradskih prigradskih opština (BPO) u okviru Grada Beograda [1].

2. GEOGRAFSKO-TURISTIČKI POLOŽAJ BEOGRADSKIH PRIGRADSKIH OPŠTINA

BPO obuhvata istočni, južni i zapadni deo teritorije Grada Beograda i po svom položaju istovremeno spada u podunavsko, posavsko, panonsko i šumadijsko područje. Sa površinom od 2.204 km² čini više od 2/3 teritorije Grada Beograda (68%) i 2,5% Republike Srbije, kao što je prikazano u tabeli 1 [2]. Po površini najveća opština je Obrenovac (410 km²), a najmanja Barajevo sa 213 km². Pravcem sever-jug BPO se prostiru u dužini od 70 km a pravcem istok-zapad nešto više, tačnije 74 km. Krajnja južna tačka je selo Dudovica na Ibarskoj magistrali u lazarevačkoj opštini, krajnja severna tačka su Dobanovci u opštini Surčin, dok se na istok BPO prostiru do Velike Krsne u opštini Mladenovac, a na zapad do reke Vukodraž u opštini Obrenovac [3]. Ne računajući ostalih deset beogradskih opština, BPO se „graniče“ sa istoka banatskim i podunavskim opštinama, sa juga šumadijskim a sa zapada sremskim, kolubarskim i mačvanskim opštinama [4].

Tabela 1: Učešće BPO u površini Grada Beograda i Republike Srbije

		Barajevo	Grocka	Lazarevac	Mladenovac	Obrenovac	Sopot	Surčin
BPO (km²)	2.204	213	300	383	339	410	271	288
Učešće: opština / BPO		9,7%	13,6%	17,4%	15,4%	18,6%	12,3%	13,1%
Grad Beograd (km²)	3.234							
Učešće: BPO/Beograd		6,6%	9,3%	11,8%	10,5%	12,7%	8,4%	8,9%
R. Srbija (km²)	88.499							
Učešće: BPO/R. Srbija		0,24%	0,34%	0,43%	0,38%	0,46%	0,30%	0,32%

Saobraćajni položaj BPO je izuzetno povoljan, a proizilazi iz razvijenosti i zastupljenosti različitih vidova saobraćaja. Na posmatranom području funkcioniše drumski, železnički, rečni i vazdušni saobraćaj. Stepen njihovog značaja je različit - od međunarodnog aerodroma „Nikola Tesla“ kod Surčina, saobraćajnica međunarodnog značaja (E-70, E-75, E-763 u izgradnji), magistrala (tzv. Ibarska, Savska, Šumadijska magistrala) do onih od regionalne i lokalne važnosti (državnih puteva I reda, državnih puteva II reda i opštinskih puteva što su od 2006. godine novi termini za magistralne, regionalne i lokalne puteve). Sem toga, BPO treba posmatrati i kao važno saobraćano čvorište zato što je, kao sastavni deo Beograda, mesto ukrštanja kopnenog koridora 10 i rečnog koridora 7.

Uzimajući u obzir kriterijume „geografska distanca“ i „vremenska distanca“, uočava se da su BPO veoma blizu najvažnijem emitivnom tržištu - Beogradu. To znači da su svi turistički sadržaji i svih sedam opštinskih centara BPO udaljeni od centra Beograda svega od 15 do najviše 52 km vazdušne linije, odnosno od 20 pa do najviše 60 minuta vožnje automobilom. Najbliži je Surčin sa 15 km, zatim slede Grocka, Barajevo i Obrenovac sa po 28 km, Mladenovac i Sopot sa 46 odnosno 49 km dok je najudaljeniji Lazarevac sa 52 km.

Analizom položaja BPO uočavaju se tri turističke celine, odnosno pravca [5]:

1. *Dunavski pravac* koji zauzima istočni deo BPO i predstavlja njegovu vezu (kao i centralnih beogradskih opština) sa Novim Sadom i dalje uzvodno sa Budimpeštom, Bratislavom, Bečom, a nizvodno sa Smederevom, Golupcem, Donjim Milanovcem i Kladovom, kao i sa Pančevom i Deliblatskom peščarom u južnom Banatu. Odnosi se samo na jednu opštinu-Gročku;
2. *Savsko-Kolubarski pravac* obuhvata zapadni i jugozapadni deo BPO, odnosno prostor oko Save (kao prirodne granice koja deli obrenovačku od surčinske opštine) i reke Kolubare koja teče skoro od Obrenovca na jug ka Lazarevcu. Obuhvata sve tri pomenute opštine;
3. *Šumadijski pravac* se odnosi na južni i jugoistočni deo BPO gde se uspostavlja veza sa bližim okruženjem Topolom, Oplencem, Topolom, Arandjelovcem, Bukovičkom banjom i dalje ka Kragujevcu i centralnoj Šumadiji. Obuhvata mladenovačku, sopotsku, barajevsku i lazarevačku opštinu.

Analizirajući geografski i saobraćajni položaj BPO, dolazi se do zaključka da se one karakterišu i veoma povoljnim turističkim položajem. Navedenu konstataciju obrazložimo sledećim činjenicama: [6]:

- BPO se nalaze u neposrednoj blizini Beograda koji je najznačajnije emitivno tržište i ujedno najznačajnija destinacija za inostrane turiste u zemlji. Uostalom, BPO su sastavni deo grada Beograda. Takođe, posmatrano područje je relativno blizu i lako dostupno potencijalnim posetiocima sa ostalih značajnih emitivnih područja u Srbiji, pre svega Novog Sada i Kragujevca.
- BPO se odlikuju resursima koji predstavljaju osnovu za razvoj veoma perspektivnih vidova turizma kao što su velnes i spa sadržaji, rekreacija, sportovi na vodi, avanturistički turizam, lovni i ribolovni turizam; kulturni i verski turizam, arheološka nalazišta; eko, etno i ruralni turizam, vinski putevi; Dunav, nautički turizam, tranzitni turizam, biciklistički turizam, vikend programi.
- BPO imaju povoljan i međunarodni turistički položaj, jer se kao deo Srbije nalaze u najznačajnijoj turističkoj regiji na svetu-u Evropi koja apsorbira polovinu međunarodnog turističkog prometa, tačnije u okviru njenog podregiona Južna i mediteranska Evropa.

3. HIDROGRAFSKI OBJEKTI BEOGRADSKIH PRIGRADSKIH OPŠTINA

Sa turističkog aspekta, najznačajniji hidrografski objekti posmatranog područja su reke, prirodna i veštačka jezera, termomineralni izvori, rečna ostrva, kanali, bare i močvare.

Reke

Rečnu mrežu BPO čine Dunav, Sava, Kolubara, Tamnava, brojne manje reke i sve one pripadaju Crnomorskom rečnom slivu. *Dunav*, kao najvažnija od svih pomenutih reka, protiče kroz BPO, tačnije opštinu Grocka, u dužini od 26 km i to desnom obalom (od 1123 km do 1149 km) dok leva pripada Gradu Pančevu, što predstavlja 4,4% od ukupno 587 km toka Dunava kroz Srbiju (od 1433 km do 845 km). Taj deo Dunava se odlikuje atraktivnim pejzažima Gročanskih brežuljaka, skoro vertikalnim lesnim odsecima desne obale i, što je posebno važno, povoljnim uslovima za plovību tokom cele godine (zbog široke plovne puti i odgovarajućih dubina rečnog korita)¹ [7].

Sava je druga reka po dužini i značaju. Kroz područje BPO protiče u dužini od 53 km [8] odnosno opštinu Obrenovac (samo leva obala, od 24 km do 63,6 km mereno od ušća Save u Dunav) i opštinu Surčin (obe obale, od 11 km do 50 km mereno od ušća Save u Dunav). Pretežno je ravničarska reka, po dužini je treća najveća pritoka Dunava i predstavlja međunarodni plovni put. Kroz Republiku Srbiju protiče u dužini od 210 km [9]. Široka je od 200 do 600 m (kod Ostružnice), dok širina plovne puti iznosi između 80 i 100 metara. Leva savska obala je niska dok se desna karakteriše plitkim dolinama sa odsekom šumadijskog pobrđa [10].

Kolubara protiče kroz opštine Obrenovac i Lazarevac i jednim delom toka meandrirajući predstavlja prirodnu granicu BPO sa opštinom Lajkovac. Dugačka je 123 km i kod Obrenovca se uliva u Savu gde je široka 45 a duboka svega od jedan do dva metra, tako da pri višim vodostajima Save manji brodovi mogu da plove po Kolubari do Obrenovačkog mosta [11].

Reka *Tamnava*, ukupne dužine 78 km, nije plovna i nije turistički valorizovana. Uliva se u Kolubaru kod Velikog polja i predstavlja još jednu prirodnu granicu BPO sa lajkovačkom opštinom.

Rečnu mrežu posmatranog područja upotpunjuje i veći broj manjih reka. Sliv Dunava obuhvata reku Ralju (44 km) koja najvećim delom protiče kroz opštine Gročku i Sopot, zatim Bolečiću (22 km) i Gročicu (8 km). U sliv Kolubare, posmatrano od juga ka severu, spadaju reke Peštan, Turija (34 km) i Beljanica (22 km) i sve protiču kroz obrenovačku i lazarevačku opštinu [12]. Treba još pomenuti i reke Milatovicu i Lug (Mladenovac), Vukićevicu (Obrenovac), Onjeg (Lazarevac), Begaljičku reku (Grocka), Guberevačku i Stojničku reku (Barajevo i Sopot) i Barajevsku reku. Ove reke imaju izražen bujični karakter što ugrožava naseljena mesta kratkotrajnim ali veoma opasnim poplavama, dok neke od njih spadaju u najugroženije sa aspekta bakteriološke i fizičko-hemijske ispravnosti [13].

Jezera

¹ Imajući u vidu temu i ograničen obim ovog rada, samo se konstatuje izuzetan značaj Dunava sa više aspekata (ekonomskog, saobraćajnog, energetsčkog, turističkog, kulturnog, političkog), bez namere za detaljnijom razradom i dubljom analizom.

Od ukupno šest jezera nastalih uglavnom veštačkim putem, najveće je *Markovačko jezero* sa površinom 50 ha. Nastalo je sredinom šezdesetih godina prošlog veka kao veštačka akumulacija, duboko je do 11 metara i nalazi se u podnožju Kosmaja, u selu Markovac (6 km od Mladenovca prema Arandelovcu). *Rabrovačko jezero* je takođe nastalo veštačkim putem. Nalazi se u selu Rabrovu (11 km od Mladenovca), zauzima površinu od 12 ha i duboko je do 20 metara. U opštini Lazarevac se nalaze dva, takođe veštačka jezera. *Očaga* je locirana uz samu Ibarsku magistralu kod skretanja za Lazarevac na 54 kilometru od Beograda. Duboko je 6 metara, ima betonsko dno a dnevno može da primi preko 5 hiljada posetilaca i kupača. Izmeštanjem toka reke Kolubare pre desetak godina nastalo je *protočno jezero kod površinskog kopa „Tamnava“* površine 14 ha. *Jezero Duboki potok* ima površinu od 7,2 ha i udaljeno je od centra Barajeva 2 km a od Beograda nešto više od 30 km. Sa dužinom od 160 m i prosečnom širinom od svega 25 m i dubinom do 4 m, *jezero Duboki potok*, takođe veštačko, je najmanje na području BPO. Nalazi se u Maloj Ivanči, između Avale i Kosmaja, i pripadi opštini Sopot [14].

Termomineralni izvori

Termomineralni izvori na području BPO su dominantno koncentrisani u tri opštine - Mladenovcu, Obrenovcu i Lazarevcu. *Mineralna voda „Selters“* je svakako najpoznatija. Otkrivena je davne 1898. godine i služi kao terapeutsko sredstvo u hidro i kineziterapijama u Banji Selters², za inhalaciju i piće. Svrstava se u alkalno-murijatične, ugljenikisele hiperterme (50°C) sa visokom mineralizacijom (7,8 gr/l).

Prve analize *mineralnih voda Koračičke Banje* sprovedene su krajem XIX veka, tačnije 1895. godine dok ih savremene hemijske analize klasifikuju kao hidrokarbonatno-hloridno-alkalne vode i hipoterme (25°C). Njen termalni rejon obuhvata 3,5 ha, od čega jedna trećina obuhvata šume u kojima prevladavaju hrast i cer [15]. Pomenuta banja se nalazi u jugoistočnoj podgorini Kosmaja u neposrednoj blizini Selters Banje (dva km), Mladenovca (nepuna tri km), Arandelovca (35 km) i Beograda (57 km).

Mineralne vode Obrenovačke banje istražene su takođe krajem predprošlog veka tačnije 1898. godine. Ove hipoterme (21,5°C) su bogate natrijumom i sumporom i pogoduju u lečenju bolesti jetre i žičnih puteva, trovanja metalima, neuralgije, ginekoloških oboljenja, hroničnih reumatičnih oboljenja lokomotornog aparata, posledica osteoartikularnog reumatizma [16]. Smeštena je na ulazu u Obrenovac iz pravca Beograda, kod ušća Kolubare u Savu na 78 mnv.

Za razliku od pomenutih, termomineralni izvori na području Grocke i južnog dela opštine Lazarevac tek treba da se detaljno istraže i da se eventualno, na osnovu rezultata analiza, valorizuju u turističke i druge svrhe.

Rečna ostrva

Dve najveće i najznačajnije reke na području BPO stvorile su ukupno četiri rečna ostrva. Najviše ih je na Savi - Barička (Spasićeva) i Skeljanska ada u opštini Obrenovac i Progarska³ ada koja je u sastavu surčinske opštine. Jedino rečno ostrvo na Dunavu je Gročanska ada. Zajedničko za sva navedena rečna ostrva da nisu turistički valorizovana.

Bare, močvare i kanali

Najviše bara i močvara nalazi se u neposrednoj blizini meandara Save u surčinskoj opštini. Najveća je Bečmenska bara⁴ (u naselju Bečmen, na 15 km od Beograda). Sastoji se od tri jezera ukupne dužine 5,5 km, širine je između 50 i 200 m i dubine od 1 do 4 m [17]. Ostale veće površine tog tipa su Surčinski rit (400 ha, južno od Surčina), Fenečka bara (150 ha), bara Živača (u obliku potkovice, 140 ha) kao i bara Galovica. Konfiguracija ovog dela Srema, sa puno bara različitih dubina, podrazumeva i postojanje kanalske mreže prema kojoj gravitira suvišna površinska voda iz tih bara kao prirodnih depresija. Kanal Galovica se prostire od Novog Beograda prema Surčinu i uliva se u Savu kod ostružničkog mosta.

4. TURISTIČKA VALORIZACIJA HIDROGRAFSKIH OBJEKATA BEOGRADSKIH PRIGRADSKIH OPŠTINA

Imajući u vidu karakteristike navedenih hidrografskih objekata BPO, sasvim je očigledan njihov značaj i potencijal sa turističkog stanovišta. Međutim, stepen turističke valorizacije pomenutih sadržaja je na veoma niskom nivou, pa smo iz tih razloga, sa namerom, upotrebili termin „potencijal“. Drugim rečima, hidrografski objekti BPO nisu u dovoljnoj meri i na pravi način turistički valorizovani, pa se sa puno prava kaže da su oni uglavnom još uvek na nivou potencijala. Zato na ovom mestu, kroz našu teorijsko-empirijsku analizu, dajemo doprinos turističkoj valorizaciji hidrografskih objekata kao što to prikazuje tabela 2.⁵

² Banja Selters je smeštena na istočnoj podgorine planine Kosmaj, na 136 mnv i udaljena je svega kilometar od Mladenovca. U njoj se leči širok spektar oboljenja: stanja posle povreda, oštećenja nastala u toku procesa rada; neurološka, hronična i oboljenja koštano-zglobnog sistema (www.mladenovac.rs/).

³ Sva četiri rečna ostrva su dobila imena po naseljima u svojoj neposrednoj blizini: Bariču, Skeli, Progaru i Grockoj.

⁴ Bečmenska bara je poznata i pod nazivom „Ribnjak Bečmenska bara“.

⁵ Na osnovu anketnog istraživanja o turističkim sadržajima BPO (A-1-TPP) za potrebe izrade doktorske teze koautora ovog rada.

Tabela 2: Turistička valorizacija najvažnijih hidrografskih objekta BPO

Vrsta	Opština	Značaj za turizam BPO
Reke:		
Dunav	Grocka	najvažniji hidrografski objekat, 26 km kroz BPO
Sava	Obrenovac Surčin	I pored postojeće turističke ponude i novih sadržaja, još uvek potencijal u „senci“ Dunava, 53 km kroz BPO
Kolubara	Obrenovac Lazarevac	i pored određenih pomaka zadnjih godina (“Kanu avanture”) još uvek samo potencijal
Tamnava	Obrenovac	ne koristi se u turističke svrhe
Rečna ostrva:		
Gročanska ada	Grocka	ne koriste se u turističke svrhe, najveći potencijal ima Gročanska ada
Barička ada	Obrenovac	
Skeljanska ada	Obrenovac	
Progarska ada	Surčin	
Termomineralni izvori:		
Selters banja	Mladenovac	dominira lečilišna uloga, zapostavljena turistička funkcija
Koraćička banja	Mladenovac	zapušten prostor koji više decenija nije u funkciji
Obrenovačka banja	Obrenovac	još uvek neuređen prostor oko termalnih izvora
Veći broj izvora	Lazarevac	još nisu turistički valorizovani, neophodna detaljna istraživanja
Jezer:		
Markovačko jezero	Mladenovac	ima najbolju ponudu od svih jezera ali još uvek nedovoljno atraktivnu
Rabrovačko jezero	Mladenovac	neophodno uređenje prostora
Očaga	Lazarevac	uz samu Ibarsku magistralu, relativno uređen prostor, još uvek samo za lokalno stanovništvo
Duboki potok	Barajevo	neophodno uređenje prostora
Višnja	Sopot	Nekada vrlo populano izletišta stanovnika Beograda, danas potpuno zapušten prostor

Turistička valorizacija *Dunava*, kao najveće reke koja protiče kroz Srbiju i BPO, ogleda se kroz krstarenja rečnim krucerima⁶, plovidbu manjim brodovima i jahtama; razgledanja (gradova) sa reka sa stručnim vodičima, rekreativne, sportske i avanturističke sadržaje; ugostiteljsku ponudu na samoj reci i priobalnom pojasu; kulturne sadržaje i arheološka nalazišta na samoj obali i neposrednoj blizini. Turistički sadržaji postoje i na *Savi* od kojih se izdvajaju izletišta Zabran (na ulazu u Obrenovac iz pravca Beograda, neposredno uz termomineralne izvore), Zabrđe (takođe kod Obrenovca, 40 uzvodno km od Beograda, sa sportskim i rekreativnim sadržajima i novoizgrađenim hotelom „Svetionik“) i nautičko selo „Biser“ u Boljevcima sa 16 kućica na vodi (sojenica), uređenim pristanom i pratećim sadržajima (opština Surčin). Međutim, navedeni i neki drugi sadržaji su daleko ispod realnih mogućnosti koje pruža reka Sava pa se stiče utisak da je ona u drugom planu, odnosno da je u „senci“ Dunava. Program „Kanu avanture“ - organizovana plovidba kajakom i kanu čamcima na mirnom i čistom delu *Kolubare* je praktično jedini vid turističke valorizacije te reke. Zadnjih godina, postoji i konkretna podrška nadležnih opštinskih i gradskih organa da ta ponuda avanturističkog turizma zaživi. Ipak, treba imati u vidu i ozbiljne prepreke - postojanje divljih deponija uz samu obalu, ulivanje otpadnih industrijskih i kanalizacionih voda i bujični tok reke čija se destruktivna moć najbolje osetila maja meseca 2014. godine.

Zajednički ograničavajući faktori za turističku valorizaciju pomenutih reka na području BPO su nepostojanje ili neodgovarajuća infrastruktura, nedovoljno atraktivni ili neuređeni prateći sadržaji. Nedostaju uređeni pristani, marine za nautičare čak i u slučajevima kada su izuzetno atraktivni sadržaji na samoj obali Dunava kao što je to slučaj sa arheološkim nalazištem Vinča (Belo Brdo). Sem toga, osim sezonskih linija koje prevoze turiste od novobeogradskih blokova do izletišta u Sremu (surčinska opština), ne postoji organizovan međumjesni prevoz koji bi približio turističke sadržaje BPO na vodi posetiocima iz najbližeg okruženja. Treba razmišljati o obnavljanju „mini krstarenja“ i turističkih

⁶ Krstarenja Dunavom kroz Srbiju imaju primetan trend rasta. Sezona traje sve duže, počinje već od marta i završava se u poznu jesen (novembar) a samim tim raste broj pristajanja i broj turista.

razgledanja sa vode od Beograda, kao najznačajnijeg emitivnog područja u Srbiji, do Grocke i Vinče, odnosno pokretanja takvih programa do izletišta na Savi u obrenovačkoj i surčinskoj opštini.

Značaj ostalih manjih reka i vodotokova BPO sa turističkog stanovišta može da se okarakterise kao zanemarljiv ili kao veoma ograničen.

Kao i reke, tako i termomineralni izvori BPO nisu adekvatno valorizovani. Ovde se mora napraviti jasna razlika između pojmova „termalni izvori“ i „banja“. Termalni izvori su jedan, lečilišta na osnovu termalnih voda su drugi, a banje, velnes i spa centri sasvim treći pojam. Na području BPO postoji samo jedna, uslovno rečeno banja, a to je *Banja Selters*. Iako zadnjih godina jačaju njeni rekreativni i turistički sadržaji, prvenstveno kroz velnes, spa centar i vikend programe [18], i dalje dominira lečilišna i rehabilitaciona funkcija.⁷ *Obrenovčka banja* je danas, posle 30 godina od dobijanja statusa banjskog mesta (1989. godine), još uvek nedovoljno uređen prostor oko termalnih izvora i to samo za potrebe lokalnog stanovništva. Izgradnja banjskog kompleksa, započeta 2009. godine kao zajednički projekat tadašnjeg Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja i opštine Obrenovac, odavno je zastala i nije ispunila očekivanja. *Koraćička banja* decenijama ne funkcioniše. Postojeći banjski objekti - zgrada, bazen i kupatilo sa kadama su devastirani jer nisu obnavljani zbog čega je ovaj prostor odavno zatvoren za posetioce. Prirodni potencijal postoji ali se vodoizdašnost vremenom smanjila. Ostali termomineralni izvori, na području opština Lazarevac i Grocka, nisu valorizovani, ni u lečilišne, ni u turističke svrhe. Očigledno je BPO preostoji dugotrajan proces transformacije termalnih izvora i lekovitih voda u savremene banje i velnes centre, kao što su to učinile mnoge druge sredine kod nas.

Za razliku od tri najveće reke BPO, nijedno od četiri *rečna ostrva* nije doživelo turističku valorizaciju. Koriste se od strane lokalnog stanovništva iz najbližeg okruženja i to u veoma ograničenom vremenskom periodu (leti u kupališne svrhe) i ribolovaca. Najviše potencijala za razvoj turizma, na prvom mestu zbog svoje lokacije, sigurno ima Gročanska ada na Dunavu. Stanište je retkih vrsta ptica i biljaka, dugačka je tri, široka pola kilometra i ima plažu na samom špicu. Zbog činjenice da se nalaze u neposrednoj blizini BPO (gročanske opštine) treba pomenuti i rečna ostrva u sastavu grada Pančeva - Brestovačku, Ivanovačku, Batkovu adu.

Od jezera, po postojećoj turističkoj ponudi, prednjače Markovačko jezero i Očaga, ali su i ti sadržaji daleko ispod stvarnih mogućnosti koja pomenuta dva jezera pružaju za razvoj turizma na vodi. Sem toga, jezera BPO su nedovoljno poznata čak i stanovnicima Beograda, kao najbližem i najvećem emitivnom tržištu. Osim jezera u opštini Lazarevac, ostala četiri se nalaze u ruralnim područjima što bi moglo da se iskoristi kao osnova za kreiranje dopunskih sadržaja u ruralnom turizmu. U nastupajućem periodu, turistička valorizacija svih šest jezera trebala bi da ide u pravcu iskorišćavanja njihovog polifuncionalnog karaktera - da služe za sve traženije avanturističke sadržaje, ribolov, sportove na vodi, za kupanje i rekreaciju, vikend programe i sl.

Na kraju, kada je reč o *barama i močvarama*, najbolju ponudu trenutno ima Bečmenska bara, jer osim ugostiteljskih sadržaja, tokom letnje sezone pruža mogućnost skijanja na vodi.

ZAKLJUČAK

Na osnovu dosad iznetog, nameće se zaključak da BPO imaju veoma povoljan geografski, saobraćajni, a samim tim i turistički položaj. Bez obzira na činjenicu da ove opštine nisu destinacije od međunarodnog značaja, kao i da to neće postati u doglednoj budućnosti (iako su sastavni deo Grada Beograda), ovo područje ima perspektivu u razvoju turizma. Brojne i heterogene prirodne vrednosti BPO određene su samim položajem - područjem gde se dodiruje brdovito Balkansko poluostrvo sa Panonskom ravnicom (kao dve kontrastne prirodne celine) i kroz koje protiču dve najveće reke u Srbiji, Dunav i Sava.

BPO imaju izuzetan potencijal za razvoj različitih vidova turizma na vodi. Zato je sagledavanje realnih mogućnosti iskorišćavanja hidrografskih objekata, kao i njihova turistička valorizacija, polazna osnova za donošenje strategija i programa razvoja turizma, kako sa stanovišta BPO kao celine, tako i sa stanovišta svake od sedam posmatranih opština pojedinačno, ali i Grada Beograda pa i Srbije.

Hidrografski potencijal BPO je vredan pažnje. Imajući u vidu njegove karakteristike može se zaključiti da vode na ovom području pružaju mogućnost razvoja ne samo nautičkog, banjskog i zdravstvenog turizma, nego i mnogih drugih vidova: kupališnog, stacionarnog, izletničkog, avanturističkog, sportsko-ribolovnog itd. U tom pogledu, najbitnije je da se ovi resursi, uz manja ili veća finansijska ulaganja, odmah stave u funkciju razvoja turizma. Na primer, Dunavski pravac je pogodan za razvoj nautičkog turizma, krstarenja, izgradnju marina i pristana u Grockoj. Takođe, prostor oko Save (kao prirodne granice opština Obrenovac i Surčin) i Kolubare koja teče skoro od Obrenovca na jug ka Lazarevcu, ima potencijale za sportske, rekreativne i izletničke i ribolovne sadržaje. Južni i jugoistočni deo BPO (*Selters banja*, termalne vode, jezera, Trešnja i sl.), pogodan je za razvoj banjskog, lečilišnog, rekreativnog i drugih vidova turizma na vodi.

Očekujemo da ovi rezultati istraživanja opravdaju svoj cilj, posebno ako se ima u vidu činjenica da je ovako usko istraživanje samo jednog dela prirodnih turističkih vrednosti veoma retko u stručnim i naučnim radovima, ali i u strateškim i drugim planskim dokumentima vezanim za turizam.

⁷ Naš stav o dominantno lečilišnoj a ne turističkoj funkciji Banje Selters jasno potvrđuje prosečna dužina boravka od čak 20,3 dana u 2018. godini, kada je zvanično registrovano 5.589 dolazaka i 113.722 noćenja [19]. Sem toga, broj dolazaka i noćenja stranih gostiju u ukupnom turističkom prometu pomenute banje iznosi ispod 2%.

LITERATURA

- [1] www.slideshare.net/tihisrbija/ss-44137355, datum pregleda, 29.03.2019. godine
- [2] Republički zavod za statistiku: Opštine i regioni u Republici Srbiji 2018, Beograd, strana 18, ISSN 2227-7981
- [3] Sekretarijat za upravu Grada Beograda - Sektor statistike: Statistički godišnjak Beograda 2017, Beograd, 2018, strana 25
- [4] Stojanović R.: Promocija novih turističkih destinacija - beogradskih prigradskih opština (rukopis doktorske teze odbranjene na Departmanu za turizam Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu), Novi Sad, 2015, strane 44-45
- [5] Urbanistički zavod Beograda: Regionalni prostorni plan administrativnog područja grada Beograda, strana 77
- [6] Isto kao pod [4], strana 56
- [7] Direkcija za vodne puteve Plovput: Plovidbena karta/Navigational chart (u okviru projekta NEWADA duo-Program transnacionalne saradnje Jugoistočna Evropa), Beograd, 2004, strana 6
- [8] www.plovput.rs/, datum pregleda 30.03.2019. godine
- [9] Isto kao pod [8]
- [10] JP Urbanistički zavod Beograda: Elaborat o kategorizaciji Beograda kao turističkog mesta (stručni časopis INFO broj 31-32), Beograd, 2010, strane 10-15
- [11] [www.sh.wikipedia.org/wiki/Kolubara_\(reka\)](http://www.sh.wikipedia.org/wiki/Kolubara_(reka)), datum pregleda 30.03.2019. godine
- [12] Jovanović V.: Rečna mreža Šumadije, Zbornik Geografskog instituta “Jovan Cvijić” knjiga 34, Beograd, 1982, strane 95-96
- [13] Urbanistički zavod Beograda: Izmene i dopune Regionalnog prostornog plana grada Beograda, Beograd, 2011, strane 11-13 i 16
- [14] www.sopot.org.rs/, datum pregleda 30.03.2019. godine
- [15] Kostić M, Milanović D.: Koraćička banja, Zbornik radova instituta “Jovan Cvijić” knjiga 29, Beograd, 1977, strane 207-210
- [16] SO Obrenovac: Obrenovac-nova turistička destinacija, Obrenovac, 2002, str. 2-3
- [17] Vodoprivredno preduzeće Galovica-Zemun, Beograd, 2015
- [18] www.rehabilitacija.com/selters-mladenovac-2/, datum pregleda 30.03.2019. godine
- [19] Republički zavod za statistiku: Saopštenje broj 16 UT-10, Beograd, 31.01.2019. godine